

ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ใครได้ใครเสีย น.6...

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ : ใครได้ใครเสีย

ดุลยภาพดุลยพินิจ

มิงสรรพ์ ขาวสะอาด

สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจทั้งโลกกำลังดิ่งลงเหว ดังเช่นปัจจุบันภาคเศรษฐกิจที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดก็คือภาคเศรษฐกิจท่องเที่ยว เพราะเป็นภาคที่เชื่อกันว่าน่าจะมีความยืดหยุ่นได้ตามรายได้มากกว่าภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เพราะเรามักสมมุติกันว่า การท่องเที่ยวเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย เมื่อรายได้ลดลงคนส่วนใหญ่ก็จะตัดรายจ่ายฟุ่มเฟือยออกก่อน

ถ้าเช่นนั้น ประเทศที่พึ่งพาสินค้าท่องเที่ยว เช่นประเทศไทยจะทำอย่างไร ยังมีการท่องเที่ยวประเภทไหนที่แม้รายได้จะลดลงแต่ความต้องการไม่ลดลงหรือลดน้อยกว่า การลดลงของรายได้ การท่องเที่ยวชนิดนี้อาจเป็นการท่องเที่ยวที่เราเรียกว่า ตลาดเฉพาะ (Niche market) และเท่าที่คิดออกก็มีการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวของผู้เกษียณแล้ว การท่องเที่ยวของผู้มาพักระยะยาว (Long stay) เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับการกล่าวกันว่า เป็นชุมชนท่องเที่ยวใหญ่ของการท่องเที่ยว การขยายตัวของตลาดนี้เกิดจากต้นทุนรักษาพยาบาลในสหรัฐที่ทะยานสูงขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งบินไปบินกลับ พร้อมทำฟันใหม่ทั้งปาก หรือผ่าตัดเล็กที่เมืองไทยพร้อมเที่ยวยังถูกกว่าที่บ้าน นี่ยังไม่นับประเภทที่ฆ่าตัวตายกรรมประเภทผ่าตัดเปลี่ยนเพศ หรือเปลี่ยนอวัยวะเปลี่ยนเซลล์ ซึ่งมีการควบคุมที่เข้มงวดในประเทศพัฒนาแล้ว มีการคำนวณกันว่า ชาวอเมริกันสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลลงได้ร้อยละ 85 ถ้าออกไปรักษาพยาบาลนอกบ้านกัน และหากออกไป

ถึง 10 ล้านคนเมื่อไหร่ก็จะทำให้โรงพยาบาลรัฐสูญเสียรายได้ถึง 160 พันล้านเหรียญต่อปี

ในปัจจุบัน ชาวอเมริกันประมาณร้อยละ 45 ไม่มีประกันสุขภาพ และอีกจำนวนมาก ยังมีประกันในระดับค่อนข้างจำกัด ดังนั้น กลุ่มนี้จึงจะเป็นกลุ่มตลาดที่สำคัญในอนาคต มีการประเมินว่าเฉพาะชาวอเมริกัน จะเดินทางไปรับการรักษาพยาบาลในรูปของ medical tourism เพิ่มจาก 750,000 คน ในปี พ.ศ.2550 เป็น 10 ล้านคน ในปี 2553 สร้างรายได้ให้ประเทศกำลังพัฒนา ไม่ต่ำกว่า 21 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี (The Economist, ก.ย.2551 หน้า 70-71)

การที่เศรษฐกิจสหรัฐตกต่ำอาจหมายความว่าชาวอเมริกันพยายามออกมาหาการรักษาพยาบาลราคาถูกมากขึ้นก็ได้

โลกที่ผลักดันการเดินทางออกมาของนักท่องเที่ยวสหรัฐก็คือต้นทุนค่าใช้จ่ายที่สูงเกินสมควรในความเห็นของผู้รับบริการ ซึ่งนักวิชาการของ Harvard Business School ประเมินค่าใช้จ่ายรักษาพยาบาลในสหรัฐอเมริกาทั้งหมดมีมูลค่าสูงถึง 2.4 ล้านล้านเหรียญต่อปี Deloitte บริษัทที่ปรึกษาแห่งหนึ่งประเมินว่า ต้นทุนการรักษาพยาบาลในประเทศด้อยพัฒนา คิดเป็นเพียงร้อยละ 15 ของต้นทุนในสหรัฐ และคาดว่าภายในปี พ.ศ.2555 การท่องเที่ยวสุขภาพ จะทำให้ระบบสุขภาพในสหรัฐ ลดค่าใช้จ่ายได้ถึง 160 พันล้านเหรียญ

ทุกวันนี้ ประเทศในเอเชียหลายประเทศ เช่น อินเดีย สิงคโปร์ หรือไทย กำลังแย่งกันเป็นศูนย์ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือพูดให้ฟังง่าย ๆ ว่าจะขายบริการรักษาพยาบาลให้คนต่างชาติ ฟังดูแล้วก็อาจจะแปลกใจว่าท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับรักษาพยาบาลอย่างไร สาเหตุอาจเป็นว่า ค่ารักษาพยาบาลของเราต่ำกว่าต่างชาติ อีกทั้งบริการก็เชื่อถือได้ ต่างชาติจึงนิยมมารับการรักษาที่ประเทศเราและญาติมิตรที่ตามมาก็ได้มีโอกาสท่องเที่ยวด้วย อุปสรรคของการอพยพของคนใช้ต่างประเทศให้มารักษายังประเทศกำลังพัฒนา ได้แก่ ข้อกีดกันทางกฎหมายของประเทศพัฒนาต้นทาง และนโยบายประกันสุขภาพในประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งยังไม่ยอมให้คนใช้เลือกการไปรักษาพยาบาลต่างประเทศ

ข้อควรระวังเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลชาวต่างประเทศก็คือ ความรับผิดชอบเมื่อการรักษาเกิดข้อผิดพลาด

พลาด ซึ่งหมายความว่าอาจจะมีดีที่ห้องร้องตามมาจากฝ่ายผู้ให้บริการมือไม่ถึง

ปัจจุบันผู้ให้บริการฝ่ายไทยจึงหันมาเน้นการให้บริการเสริมความงาม หรือให้การบริการสปาให้ลักษณะที่ควบคู่ไปกับการส่งเสริมสุขภาพในองค์รวม หรือหันมาให้บริการประเภทที่ประเทศอื่นๆ ที่มีฐานะเทียบมั่งคั่งกว่าประเทศไทย เช่น การแปลงเพศ การรักษาโดยใช้เซลล์เต็มเซลล์ต่างๆ ที่ยังอยู่ในขั้นคอนวิจิว แต่การบริการของประเภทหลังนี้ เป็นบริการที่ไม่เปิดเผยทั่วไป รู้กันในวงในจากปากต่อปาก

ปประเทศไทยจัดว่าเป็นประเทศที่นำหน้านานาชาติในภูมิภาคนี้ในด้านจัดการการรักษาพยาบาลต่างชาติ นายสี กวน ชิว รัฐบุรุษอาวุโสของสิงคโปร์ ถึงกับเคยคร่ำครวญว่า คนไข้ต่างชาติที่มาใช้บริการพยาบาลที่บำรุงราษฎร์ โรงพยาบาลสุดฮอตของไทย เพียงแห่งเดียวยังมากกว่าที่ไปยังทุกโรงพยาบาลในสิงคโปร์รวมกัน ในปี พ.ศ.2550 นิตยสาร Economist รายงานว่าโรงพยาบาลบำรุงราษฎร์มีคนไข้อเมริกันถึง 33,000 คน จึงดูเหมือนว่านโยบายการหารายได้จากคนไข้ต่างชาติ จะเป็นโอกาสงามของประเทศ ในยามนี้และเป็นที่แย่งชิงของบรรดาประเทศในภูมิภาค

ดูเผินๆ ก็เหมือนกับว่า การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจะเป็นโอกาสพิเศษ (Blue ocean) ของประเทศกำลังพัฒนา เช่น ไทย และอินเดีย ที่ต้องการโปรโมตการท่องเที่ยวราคาสูง การท่องเที่ยวสุขภาพเปิดโอกาสให้หยุดยั้งการย้ายถิ่นไปต่างประเทศของเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพโดยเฉพาะแพทย์และนางพยาบาล เพิ่มแรงจูงใจให้รัฐบาลจัดสรรทรัพยากรให้ด้านสุขภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ระดับมาตรฐานในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้จะสูงขึ้นมาก เศรษฐกิจไทย ก็ไม่ต้องไปต่างประเทศเพื่อไปรับการรักษายาบาลอีกต่อไป แล้วยังมีเศรษฐกิจและราชธานีบ้านใกล้เรือนเคียงมาใช้บริการอีกมาก

แต่สำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย ซึ่งมีอัตราแพทย์ต่อประชากรต่ำ ทำให้ไม่สามารถให้การรักษายาบาลประชาชนให้ครอบคลุมอย่างพอเพียงทั่วทั้งประเทศอยู่แล้ว การเติบโตของการท่องเที่ยวสุขภาพทำให้ภาคเอกชนสามารถจ้างแพทย์พยาบาลในค่าจ้างราคาสูง ก่อให้เกิดความสูญเสียบุคลากรจากภาครัฐไปยังภาคเอกชน เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านการให้บริการกับ

คนรวยและคนจนมากขึ้น นอกจากนี้ เนื่องจากการผลิตบุคลากรด้านสุขภาพส่วนใหญ่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐกว่า 300,000 บาทต่อหัวต่อคนต่อปี การเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทำให้รัฐขยายการอุดหนุนโรงพยาบาลภาคเอกชนไปโดยไม่รู้ตัว ดังนั้น นโยบายโปรโมตการท่องเที่ยวสุขภาพ หรือการให้ประเทศไทยเป็น เมดิคัลฮับ จึงเป็นการมองในแง่ผลประโยชน์ด้านเดียว ยังไม่ได้มองด้านต้นทุนที่ประชาชนต้องแบกรับ และการช่วงชิงบริการการแพทย์ที่ยังไม่ทั่วถึงสำหรับคนไทย

นโยบายสาธารณสุขของไทย โดยเฉพาะนโยบายท่องเที่ยวที่มีมุมมองกันในเรื่องมุมมองเสมอว่าจะได้เงินตราต่างประเทศ แต่ไม่มองต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์นโยบาย เมดิคัล ฮับ จะต้องวิเคราะห์การซัพพลาย เช่นของการรักษาพยาบาลอย่างละเอียดว่าที่เราได้เปรียบต่างชาติที่ตรงไหน เราได้เปรียบตรงที่ระบบการบริหารโรงพยาบาลเหมือนโรงแรมห้าดาวหรือที่บุคลากรการแพทย์ที่มีค่าตัวต่ำกว่า หากเป็นทั้ง 2 อย่าง อย่างไหนเราได้เปรียบมากกว่า

ในขณะนี้ รัฐบาลหันมาให้ความใส่ใจกับการท่องเที่ยวสุขภาพที่ไม่เน้นการรักษาพยาบาล แต่เน้นการดูแลสุขภาพทั่วไปและสปา (Wellness & Spa) นับว่าเป็นทิศทางการที่ปลอดภัย แต่แนวโน้มใหม่ของประเทศไทยก็คือ เริ่มเห็นชาวต่างชาติเข้ามารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐที่ค่าใช้จ่ายต่ำ โดยเฉพาะโรงพยาบาลที่เป็นโรงเรียนแพทย์

ดังนั้น เราจึงควรทำการศึกษาต้นทุนผลดี (Cost-benefit) อย่างจริงจัง โดยเฉพาะเกี่ยวกับการอุดหนุนการผลิตบุคลากรด้านสุขภาพของรัฐ รวมทั้งที่มาด้านความได้เปรียบเทียบของไทยว่าอยู่ในด้านบริการที่ทักบริการรักษา หรืออื่นๆ เพื่อจะทำให้นโยบายท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ทำให้ประเทศได้ประโยชน์สูงสุด